

KVĚTEN – měsíc lásky a mnohde začátek včelařských žní

Foto: Miroslav Sedláček

Měsíc květen vzbuzuje po staletí radost na tvářích většiny lidí. Mízi chmury, všechno kvete, žije a bez výjimky kлокotá. Pro včelaře je květen rozhodujícím měsícem, kdy v posledních letech přichází hlavní snůška nektaru, který včely přetvoří na květový med.

Snůška květového medu je pro včelařovu ekonomiku rozhodující. Kdo nezachytí hlavní snůšku z květů, pozdějším medovicovým medem už ekonomiku většinou nedožene (v r. 2015 bylo po mnoha a mnoha letech medovicového medu více než květového). Určitě to ale platí v nížinných polohách republiky. Včelaře v květnu čeká nejvíce práce, téměř každodenní (samozřejmě podle počtu včelstev) přítomnost u včel, tvorba oddělků, chov matek a na konci měsíce zpravidla první medobraní. Kdo zanedbá práci v květnu, moc si na medu nevydělá a čeká pak celý další rok.

Podle únorového Rozpisu témat nebudu v tomto květnovém čísle podrobně psát o prvním vytáčení. Probereme ho v červnu, kdy završíme včelařský rok. V tomto čísle je mnohem více zapotřebí soustředit se na tvorbu oddělků.

Ve své praxi nedám dopustit na princip „včasné nabídky“, nikoliv jen odezírání toho, co včely potřebují a následnou reakci. To už je pozdě. Přesněji řečeno – takto lze individuálně dle současné denní potřeby

včelstva a podle snůšky včelařit, ale troufám si tvrdit, že to lze zvládnout jen u malého počtu včelstev a absolutně volného zaměstnání. Osobně mám více včelstev a obecně málo času, ale hlavně nemohu být „všudypřítomný na všech stanovištích“, a proto nečekám na vyvěšení včel do podmetu, abych mohl přidat nástavek mezistěn. Nečekám na to, až včely zcela zaplní medník medem, abych jim přidal další... To je pozdě a dojde k rojové náladě!

Rozšíření o druhý medník

V květnu již moje včely, a asi často i vaše, „mají“ většinou vloženu mřížku a vytvořen tak první medník (opět **připomínám, že všechny zákroky se konají postupně podle průběhu roku, nadmořské výšky a nikoliv podle data v kalendáři nebo čísel Kalendária**). Zhruba 10 až 14 dnů potom, když už plně kvete řepka a ovocné stromy (v posledních letech je to velmi často dohromady), snůška je v plném proudu, přichází u mne čas páté prohlídky. I tato prohlídka má nesčetné množství variant, a tak se zde pokusím představit ty nezákladnější, o nichž vím, že vy včelaři používáte. Princip je de facto u všech stejný:

- tvořit místo pro zvětšující se příliv sladiny;
- co nejméně dovolit včelám zanášet sladinou prostor plodového hnízda.

Místo pro sladinu a použití mateří mřížky

Jak jsem již uvedl v dubnovém Kalendáriu – včelařit lze bez mřížky, nebo s mřížkou. Bez mřížky obvykle včelaři nízkonástavkáři a naopak velmi zřídka někdo s dvou- či tříprstorovým úlem. Mateří mřížka je bezesporu překážkou, a tak zejména při vícenástavkových plodištích se včelař často domnívá, že mateří mřížka je doslova „kládou“ v cestě medu do medníků. Tato situace vznikne nejčastěji tehdy, když se pod mřížkou vytvoří věnce zásob a my je tam ponecháme. Přes tyto věnce a ještě mateří mřížku pak včely nosí med nahoru opravdu velmi neochotně. Z textu nám vyplývá, že mateří mřížka je i nemusí být dobrým pomocníkem.

A právě proto, abych se vyvaroval té včeli neochotě nenosit med nad mateří mřížku, používám ji trochu jinak – tzv. pasivně A to až k oddělení medníku včel a medníku včelaře. To znamená, že medníkové nástavky téměř vždy vkládám napřed pod mřížku, a teprve až když jsou poloplňné (a je jedno zda plodu nebo sladiny), tak jdou nad mřížku. Tedy místo pro příliv sladiny dávám vče-

lám paradoxně pod mřížku. To znamená, že mám mřížku během času kvetení řepky na třetím nástavku 39 x 24 (u nízkonástavkových úlů na čtvrtém a u kombinovaného včelaření na třetím nástavku – viz schéma Hb) – Kombinované úly v dubnovém Kalendáriu) a až po odeznění rojové nálady jdu s mateří mřížkou dolů, tj. na druhý anebo klidně na první nástavek (vysoký nástavek).

Vedle první výše popsané varianty „pasivního“ použití mateří mřížky lze použít i **druhou variantu, tzv. „aktivní“** použití mateří mřížky, tzn. ponechání mateří mřížky na 1. vysokém nástavku (nebo dvou nízkých) a přidávání souší pro sladinu nad mřížku a sem tam (někdy často) i převěšení plodu nad mateří mřížku. Tuto variantu ve světě nejvíce používají „dadantáci“, kdy rovnou na veliké plodiště kladou mateří mřížku a nad ni nízké nástavky souší. Jelikož se u nich věncem zásob v horní části plodištního rámu vyskytuje sporadicky – mřížka je malou překážkou. Problém ale nastává v centralizování (kupení) plodu v jednom prostoru vysokého nástavku, nedostatku místa pro překládání sladiny (tj. absence polštáře nebo tzv. manipulačního nástavku), a tím k velkému rozvoji rojové nálady, zkrátka k rojení. Zejména kraňka je na tento způsob „háklivá“ a mně se často z jednoho plodištního nástavku Langstrothu Jumbo (44,8 x 28,5 cm) rojila víc, než je zdrávo.

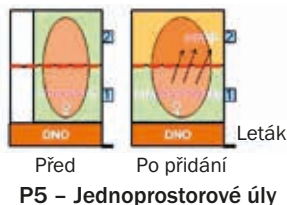
Třetí, podle mne nejhůře fungující, ale včelaři nejvíce používaná varianta **použití mateří mřížky, je tzv. „střední“**, kdy je mřížka na dvou nástavcích 39 x 24 (nebo třech nízkých, u kombinovaného na jednom velmi vysokém a nízkém pod ním či nad ním). Při této variantě dochází nejčastěji k horšímu přenosu sladiny přes mateří mřížku, neboť pod mateří mřížkou je relativně dostatek místa jak pro plodování, tak i pro ukládání sladiny, a tak včely „vše“ nechávají pod mateří mřížkou. Odpovědi včelaře, aby to přece jen fungovalo, je častější převěšování jak plodových plástů, tak i plástů se sladinou.

Osobně preferuji a používám v květnu (= květu řepky) mateří mřížku „pasivně“, ale je nutné připomenout i nevýhody tohoto použití. Nástavek přidávaný pod mřížku je většinou matkou zakladen, a tak **později a stále** přenáším s celými nástavky nad mateří mřížku (do medníku) i otevřený plod. A pokud používám výkluzy, **musím déle čekat** na první vytáčení, což je nevýhoda (zejména při prvním točení řepky, která je

za chladného počasí náchylná ke krystalizaci, a dále pak při nárazových snůškách akátu a medovice). Proto v těchto dvou (akát, medovice) jmenovaných případech **přejdu** i já na včelaření s „aktivní“ mateří mřížkou = posunu mateří mřížku na 1. nástavek vysoký (dva nízké) a nástavky pro sladinu přidávám nad mateří mřížku. U 39 x 24 to sice v květnu „skřípe“ (plodiště je už příliš malé a opět náchylné k rojení a matka je zde zcela jistě omezoována v kladení), ale u velmi vysokých nástavků (Dadant 43,5 x 30, Sedláček 39 x 34,7, Dunaj 42 x 36) je to vcelku možné a ve světě běžně používaná metodika (viz např. kniha *Silná včelstva po celý rok*, Heinrich Gritsch, str. 71).

Varianty rozšíření o druhý medník – pátá prohlídka = P5

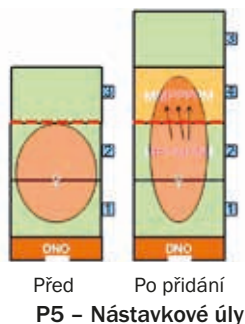
A. V klasických dvouprostorových úlech doplníme plodiště i medník naplno a nezbyvá nám než čekat, až bude medník plný zralého medu či „bláznivě“

P5 – Jednoprostorové úly

protirojově tvořit oddělky z těch nejvíce se rojit chtějících včelstev (dle mne jde o genetické zvrstvení, ale ať si každý dělá po svém). Do plodiště je zvykem vložit mezistěny a do medníku přenést plodové plásty z plodiště. Vybíráme ty nejtmaší a ty bez starých zásob.

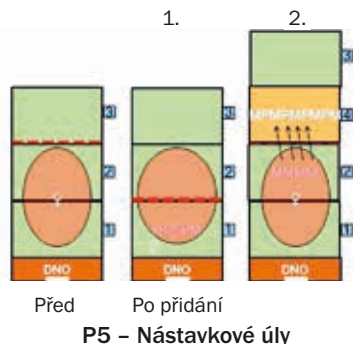
B. U klasického nástavkového včelaření v nástavcích 39 x 24 opakují včelaři takto včelařící nasazení prvního medníku s tím rozdílem, že pro doplnění „přinášených“ plodových plástů použijí

P5 – Nástavkové úly

jen mezistěny, které s oblibou vkládají i nad mřížku do medníku. Tím se dostávají na čtyři vysoké nástavky. Zejména ve vyšších polohách tímto počtem nástavků (4) s rozšiřováním končí a více prostoru včelstva opravdu nepotřebují (Vysočina nad 500 m n. m. apod.).

C. Včelaři, kteří zjara (březnové Kalendářium) rozšířili o bednu souší a poté z ní

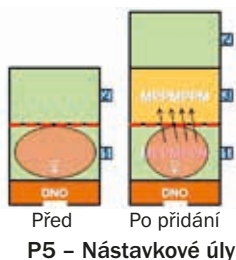

P5 – Nástavkové úly

v dubnu „udělali“ medník, mají v zásadě dvě možnosti dalšího postupu:

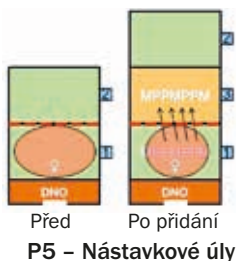
- a) posunou mateří mřížku opět o jeden nástavek dolů (tzv. „aktivní“ použití mateří mřížky) a pod mateří mřížkou samozřejmě ponechají nástavek se zbytky zimních zásob a jen si z něj vezmou tři čisté plodové plásty do 1. nástavku nad mřížkou. Tuto metodiku s oblibou používám u slovenského „Běčka 42 x 27,5 cm“ a doporučuji pro velmi vysoké nástavky;
- b) přidají další nástavek stejným postupem jako za B.

D. Včelaři, kteří podle dubnového Kalendářia vyhnali matku z medníku dolů, ponechají mateří mřížku na 1. nástavku, přeloží pár plodových plástů z plodiště do dalšího přinášeného medníku, který podloží pod současný medník. Do plodiště vloží mezistěny. Takto jsem s oblibou včelařil v Moravských univerzálech, kde jsem si dokoupil další medníky apod.

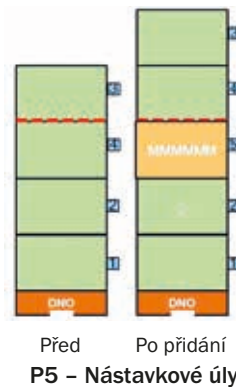
P5 – Nástavkové úly

E. Stejný postup přidání dalšího medníku jako u D. použijí u včelstev za E. z dubnového Kalendářia.

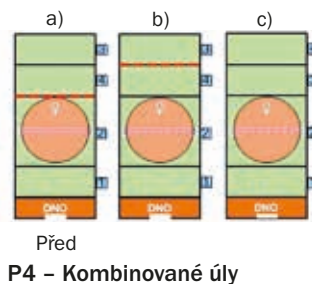
P5 – Nástavkové úly

F. Nástavkoví včelaři včelařící s tzv. „pasivní“ mateří mřížkou přidají další nástavek, a to tentokrát mezistěna a opět pod mateří mřížku a nástavek, který

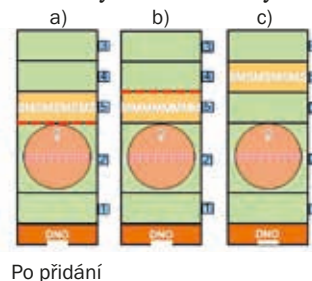
P5 – Nástavkové úly

byl pod mateří mřížkou, přesunou nad mateří mřížku. Z nástavku č. 2 často prohodím pár plodových rámků s mezistěnami z přidávaného nástavku č. 5. G. Včelaři včelařící v kombinovaných úlech mají opět několik možností:

P4 – Kombinované úly

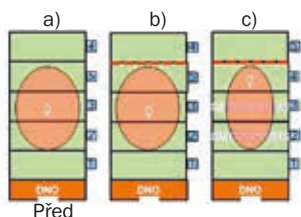
a) přidají další nástavek souší přímo nad mřížku. V přidávaném nástavku si dle potřeby nechávají vystavět 2 až 4 mezistěny. Uvědomme si, že obměna díla v medníkových (nezakládaných) nástavcích je minimální. Není k ní racionální důvod. Obměňovat dílo je zapotřebí ve vysokém plodišti. Na to používám tři základní metodiky, které se již do Kalendářia „zkrátka“ nevejdou. Toto schéma lze použít i v případech nepoužívání „polštáře“ či manipulačního nástavku, kdy si spodní nízký nástavek odmyslíme;

P5 – Kombinované úly

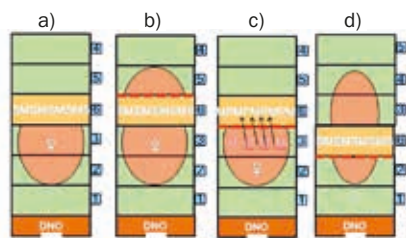
- b) přidají přinášený nástavek souší nebo i klidně mezistěn pod mateří mřížku a nástavek, jenž byl pod mřížkou, umístí nad mřížku;
- c) přidají přinášený nástavek souší nebo mezistěn nad první mnohdy „částečně“ zaplodovaný medníkový nástavek.

H. Nízkonástavkoví včelaři mají, řekl bych, k dalšímu rozšíření nejvíce variant. Uvádím zde ty mně nejnámější:

P5 – Nízkonástavkové úly

- a) ti, kteří včelaři bez mateří mřížky, nejčastěji umísťují přidávané nástavky pod již zanesené nástavky medu, tj. většinou jako 4. nástavek. Matky sice sem tam nějaký rámeček přidávaného nástavku zakladou, ale bývá to většinou pěkně uprostřed nebo v blízkosti oček, a tito včelaři si při medobraní rámečky většinou přebírají plást po plástu a ometají;

Po přidání

P5 – Nízkonástavkové úly

- b) ti, kteří používají systém tzv. „pasivní“ mateří mřížky, přidávají přinášeny nástavek mezistěn pod mřížku, a nástavek, jenž byl pod mřížkou, přenášejí nad ni;
- c) ti, kteří používají metodiku „aktivního přebírání“, vyberou z části úlu plásty, které považují za dobré dát do medníku, a místo nich vkládají mezistěny. Možná se někdo usmívá, ale ono to až tak špatná metodika není. Jen je časově náročná;
- d) ti, kteří chtějí použít v nízkonástavkových úlech systém „aktivní“ mateří mřížky, zkrátka otřepou včely z nástavku č. 3 a 4 (tedy hlavně matku) a položí mateří mřížku na 2. nástavek, nad který přidají přinášeny nástavek souší či mezistěn. Vzhledem k tomu, že v nástavcích č. 1 a 2 bylo většinou „překlaďště“ s pár plodovými kolečky, má tam matka dostatek místa k založení nového plodového hnízda.

Obecné dovětky ke všem výše uvedeným schémátům:

- nástavek či plásty, jež přenášíme nad mřížku, je dobré mít bez matky. Proto

plásty otřepávám nebo klepám s celými nízkými nástavky tak, že vypadnou včely včetně eventuálně přítomné matky. Větší rozteč plástů vytvořená pomocí hřebenu je samozřejmě velkou pomocí;

- počet přidávaných nástavků je samozřejmě vždy **adekvátní** rámkové míře a **snůšce**. Tedy když bude na váze přibývat denně 5 kg, tak je jasné, že s jedním přidáním nízkým nástavkem to dlouho bez vyrojení nevydrží, a musím rozšíření opakovat co 3 dny. A naopak, při dvojtýdenním ochlazení a deštích nepůjdu po 14 dnech znovu přidávat další medník, když je v úle sucho, a budu se zajímat, zda je naopak nepřikrmit! Nebo zkrátka jen posunu mateří mřížku o jeden nástavek dolů;
- mnohé způsoby rozšiřování lze mezi sebou kombinovat a postupně si je řadit tak, aby jejich výsledek co nejlépe vyhovoval **předpokládané další snůšce**. Tedy např. před očekávanou snůškou z akátu nebudu „valit“ plodové plásty nad mřížku, kde bych je po krátkém kvetení řepky nebyl schopen vytočit apod.

Rozšíření o „třetí“ medník a první medobraní (ideálně odtáčení) – šestá prohlídka = P6

V druhé polovině května u mne přichází šestá prohlídka. Provádím ji zhruba kolem 15. až 30. května (nejlépe ještě za květu řepky), tedy přibližně po 10 až 14 dnech od předešlé prohlídky P5, přesněji řečeno za 30 dní po vložení první mateří mřížky. Ve vyšších polohách to bude o něco později – velmi často až v červnu (viz úvodní slovo v únorovém Kalendáriu).

Jen zcela zkráceně řečeno: zopakují rozšíření dle principů páté prohlídky P5 a pod nejvyšší nástavek vložím výkluz nebo jej ometu, ale o tom až v červnovém Kalendáriu.

Tvorba oddělků

Tvorba oddělků je základ pro další rok včelaření. Nemusíte chovat matky, pokud se na to necítíte, nebo nemáte čas, ale tvořit oddělky musíte. Kvalitní matky si koupíte u chovatelů, kteří to umí. Každoročně byste měli obnovit minimálně 50 % včelstev novými matkami (osobně doporučuji více).

Oddělky již netvořím co nejdříve (v dubnu či v květu třešni), ale s jejich tvorbou začínám, až „se to chce rojit“, a končím, až „to nechce stavět mezistěny“, tj. slunovratem.

Za zcela podstatné, co už doufám nikdy nezměním, je tvorba oddělků do plemenáčů z tvrzeného plastu na šest rámečků. Tyto plemenáče o síle stěny 25 mm jsou jednak lehké, takže jich pár jednoduše „naházím“ do auta či přívěsu a jedu na stanoviště,

a jednak drží teplo, což je při tvorbě oddělků důležité. Nosema číhá, Medardova kápě také umí přijít, a co se ušetří na dokrmování! Plast zkrátka včely dobře chrání jak před zimou, která i v květnu může nastat, tak i před letními vedry. Plemenáče mám pro výšku rámečku do 25 cm (pro vyšší rámečky je nadstavuji věncem nade dnem) a pomocí přepážky můžu regulovat i délku rámečku. Vůbec tedy není problém, když na své farmě stále ještě bohužel hospodařím na třech různých rámkových mířích.

Nyní tedy k samotné tvorbě oddělků. To bych se naběhal, kdybych z „každého“ včelstva pouštěl žilou apod. Pro tvorbu oddělků prostě určím například jednu řadu včelstev (či stanoviště s řepkou mimo dolet) a z těch oddělky utvořím. Odebírám 1 až 10 plodových plástů (tedy ponechám 2 až 5), kontroluji, aby na nich nebyla matka (téměř vždy se ukáže), a přeložím je do plemenáče (počet zde řídím dle velikosti plástu a obdobím tvorby) a doplním jej (je) jedním zásobním plástem, případně přimetu včely z medníku. Plemenáč(-e) uzavřu a pokračuji na další. Plemenáče pak jednoznačně převážím na jiné stanoviště. Nejpozději do 5 dnů vkládám tzv. matečník před vyběhnutí. Po 3 dnech kontroluji, zda matka vyběhla a po 10 dnech zda klade, a v případě že ano, doplním plemenáč soušemi. Když cokoli neklape, plemenáč ruším a doplňuji jím vedlejší.

Dále úspěšný oddělek kontroluji, jak roste a asi po dalších třech týdnech (dle snůšky a počasí) je čas na přeložení do úlu a další péči o něj. O tom ale v červnovém kalendáriu.

Miroslav Sedláček,
včelař Bučovice

e-mail: sedlacek@vcelarstvisedlacek.cz

Květen u včelaře:

- stále včely předcházet v tom, co potřebují – vše včas, raději dřív;
- i v nejvyšších polohách již vkládáme mřížky a tvoříme medníky;
- v nížinách tvoříme další medníky a začínáme odtáčení;
- tvoříme oddělky;
- kdo se nebojí, zakládá série a pokouší se chovat matky;
- nahlásíme důvěrníkům stav včelstev po vyzimování;
- necháváme včely stavět mezistěny, aspoň 1 až 2 nástavky;
- vkládáme Formidol v případě zvýšeného spadu roztočů.